

Valta on edelleen tietoa

■ PEKKA HONGISTO

Foucault, Michel: *Turvallisuus, alue ja väestö. Hallinnallisuuden historia. College de Francen luennot 1977–1978*. Suom. Antti Paakkari. Tutkijaliitto 2010.

Michel Foucault'ta suomenneetaan ahkerasti. Onko kyseessä paluu 1960-luvun strukturalismiin ilman strukturalismia? Tähän kirjaan on suomennettu hänen luentojaan 1970-luvun lopulta, mutta suomentamatta ovat toistaiseksi jatkoluennot biopolitiikan synnystä. Tämä Foucault olisi luultavasti ajankohtaisempi kuin se vanha. Mutta minkäs teet. Lukeneiston täytyy panna näköjään aina silloin tällöin käyntiin oma Foucault'n heilurinsa.

Foucault'lainen idea biopolitiikasta on ajankohtainen ja sen kaiku kuuluu erityisesti ns. maahanmuuttokeskustelussa. Samaan aikaan kehitetään yhä tehokkaampia ja absurdimpia hallinnan välineitä vaikkapa ”finanssikriisin” hoitoon ja sen todellisiin maksajiin eli ”kansaan”. Kansa on talouden tiellä, mutta maksaa silti. Ihminen ei voi koskaan olla, hallinnallisesti tai muutenkaan, taloudellinen eikä talous voi olla ihmiseksi. Olisiko yhteiskuntatieteissä palattava postmodernistisen makuhömpän jälkeeseen todellisen vallan ja hallinnan pohdintaan? Foucault antaa tähän eväitä, mutta luetaanko häntä riittävän tarkasti?

Foucault kutsui luentojaan pie-neksi metodikokeiluksi ja kommentoi aikansa mikrohistorian muotiaaltoa: ”Mikrovallan ja makrovallan tasojen välillä ei ole min-

käänlaista katkosta – yhdestä puhumisen ei sulje toista pois. Tosi-asiassa mikrovallan käsitteillä tehtävä analyysi palaa täysin ongelmitta hallinnan ja valtion kaltaisten ongelmien analyysiin” (338). Tämä ei kuitenkaan näiden luentojen valossa ole aivan ongelmatonta. Hän pyrkii antamaan uusia sanoja ja kattokäsitteitä vallan luonteen hahmottamiseksi ja esimerkkejä historian kautta. Se, ovatko kattokäsitteet mikroyä vai makroyä, on jälkikäteen arvioituna hieman hämää. Liikkuuko hän todellisesta historiasta käsitteisiin vai käsitteistä historiaan? Foucault myös sokeutuu omille esimerkeilleen, varsinkin puhuessaan Machiavellin *Ruh-tinaasta* hallintakirjallisuuden vastenmielisyyden huipentumana.

Foucault käänsi nurin vanhan hokeman ”tieto on valtaa” sen todelliseen ilmenemismuotoon ”valta on tietoa”. Tänäpä olemme foucault'laisen valta-analyysin uudelleen tulemisen tilassa, kun Euroopan unioni käyttäytyy, kuten sen oletetaan ”hyvän hallinnallisuuden” tilassa toimivan. Pääministeri Mari Kiviniemi osasi sanoa sujuvasti ”talouskuri” saksaksi. Kuri on juuri Foucault'ta ja siksi häntä on edelleen syytä pitää ajankoh-taisena ajattelijana.

Talouksen pitoa nykyisessä EU:ssa korostavat toimivat ehkä Foucault'n esittämän Katariina Suuren poliisikoodin mukaan: ”Poliisiasiat ovat hetkellisiä asioita, kun taas lakiasiat ovat täsmällisiä ja pysyviä. Poliisi huolehtii vähäisistä asioista, kun taas lait huolehtivat tärkeistä asioista. Poliisi huolehtii lakkaamatta yksityiskohdista, ja lopulta se voi toimia vain pikaisesti ja välittömästi.” Koska talouskuritoimet ovat laittomia, ovat ne siis

poliisiasioita? Ruhtinaiden kilvoittelusta siirryttiin valtioiden kilpailuun ja siitä taas raharuhtinaiden kilpailuun, jonka luonnolliseksi rahoittajiksi vaaditaan valtioita. Finanssisektorin toiminnallinen eli hallinnallinen idea on valtiopapereiden pyörittäminen ja siitä siivujen ottaminen. Pankeille ”Irlanti” on hyvä bisnes, koska se joutuu myymään valtiovelkakirjoja, mutta ”Ruotsi” on huono voitonlähde, koska se pääsee veloistaan.

Anu Kantola sovelsi vuonna foucault'laista metodologiaa tutkimuksessaan *Markkinakuri ja managerivalta. Poliittinen hallinta Suomen 1990-luvun talouskriisissä* (2002). Siinä Kantola vei lukijan kädestä pitäen katsomaan, miten Suomessa vallan poliittinen hallinta ja puhe olivat muuttuneet. Kun asian-tuntijapuheessa puhutaan vapaudesta, tarkoitetaan itse asiassa kuria. Lupaukset vapaudesta muuttuvat ”kuin huomaamatta” (David Hume) vaatimuksiksi vahvimpien markkinavoimien kuriin alistumisesta, ja yksilöön uskova ihmiskuva merkitsee yksilön pakottamista markkinatoimijaksi. Kuri ja itsekuri syntyvät yhtä aikaa. Valta ei ole pelkästään kielenkäyttöä vaan val-lankäyttöä. Liberalismin kauniit sanat tarkoittavat kuria ja kurittamista. Liberalismi ei pyri vapautteen vaan Foucault'n mukaan se on ”taitoa käyttää valtaa talouden muodossa”.

Suomessa hallinnallisuutta ”mikrovaltojen immanenttina rationaalisuutena” (kuten hienompi diskurssi sanoo) on tutkinut erityisesti K. J. Ståhlberg kirjassaan *Irtolaisuus Suomen lain mukaan* (1893). Siinä on Foucault'ta herkellisempiä esimerkkejä poliisitie-teestä. Säätykuri perustui osittain

jumalanpelkoon (Foucault sievistää sen paimenvallaksi) ja yhteiskunnallinen järjestys oli luonnollista. Erään vanhan koulun seinässä lukee vieläkin ”Herran pelko on viisauden alku” vaikka nykyään pitäisi kai kirjoittaa: ”Herran alku on viisauden pelko”. Jumalan ikuinen valtakunta on vain nyt vaihtunut ”ikuisen talouselämään”.

Foucault avasi aikoinaan kolme tärkeää vallan kenttää, joista on ollut vaikea puhua, koska aina ei ole ollut sanoja tai käsitteitä niiden avaamiseen. Vaikkakin näistä luennoista on aikaa, niin ehkä ne auttavat hahmottamaan uusliberalistisen hallinnoimisen (nyt: talouskurin), biopolitiikan (itsen kurin) ja militarismen (nyrkkevyyden) kysymyksiä. Biopolitiikka-luennot saadaan ehkä suomeksi, mutta vähemmälle huomiolle meillä on jäänyt vahvan militarismen alue, joka on taas voimissaan. Foucault’n avaukset tällä alueella ovat jääneet vähälle huomiolle Suomessa.

Foucault kritisoi luennossaan ”Yhteiskuntaa on puolustettava” (*Il faut défendre la société*, 1976) Michael Walzeria, joka ottaa sellaisenaan Clausewitzin kuuluisan lauseen ”sota on politiikan jatkamista toisin keinoin” normatiivisena, kyynisenä, instrumentaalisenä ja moralisoivana argumenttina, mutta ei ota huomioon todellista historiallista kehitystä. Foucault’n mukaan lause on luettava toisin päin: ”Politiikka on sodan jatkamista toisin keinoin”.

Sota oli Foucault’n mukaan absoluutistisella ajalla niin suuri tekijä alueellisten valtioiden synnyssä, että politiikka ikään kuin peri sotilaallisten organisaatioiden semantiikan ja toimintatavat. Walzerin mukaan yhteiskunta synnytti sodat, vaikka

Foucault’n mukaan itse asiassa sodat synnyttivät Euroopan yhteiskunnallisen organisaation. Ehkä Euroopan historiassa kyse ei ollutkaan sodista yhteisöjen ja kansakuntien välillä vaan sodasta *yhden* eurooppalaisen yhteisön sisällä? Sotia ei käytykään erilaisten yhteiskuntien kesken vaan sota teki yhteiskunnat samanlaisiksi rationalisoimalla niiden rakenteita parhaaseen mahdolliseen muotoon? Se pakotti yhteiskunnat matkimaan johtavia militaristisia voimia ja toisiaan. Vastakkaiset voimat alkoivat entistä enemmän muistuttaa toisiaan.

Immanuel Kantin ajattelu on yllättävän ajankohtaista, kun miettii hänen pohdintojaan siitä, miten ”kolmesta voimakeinosta, jotka ovat sotajoukkojen voima, liittoutumisen voima ja rahan voima, viimeksi mainittu lienee sittenkin luotettavin sotaväline”. Kantin mukaan alati kasvava luottojärjestelmä, ”englantilaisten nerokas keksintö”, on ”vaarallinen rahavalta, tarjotessaan sodankäyntiä varten varat, jotka ovat suuremmat kuin kaikkien muiden valtioiden varat yhteensä”. Kuinka suuri on tämän hetken sotateollisuuden potentiaali ja missä määrin se kytkeytyy finanssimarkkinoiden vapautumiseen eli irtautumiseen muusta yhteiskunnasta ja varsinkin politiikasta?

Kantin mukaan on erotettava toisistaan pelkät taidolliset tehtävät (*problema technicum*), moraalinen politikointi, poliittinen moralismi (”joka alkaa siitä mihin moraalinen poliitikko syystä kyllä lopettaa”) sekä siveelliset tehtävät (*problema morale*). Onko Natolle varattuna vain puhtaan taidollisia tehtäviä vai lisäksi moralistisia, poliittisia ja siveellisiäkin (eli postmodernisti: eettisiä) tehtäviä? Vai piiloutuuko se puhtaan

ammattimaisuutensa taakse ”epäpoliittiseksi” kriisinhallintajärjestöksi?

Kirjoittaja on vapaa tiedetoimittaja ja filosofi.